

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР ЯК ІНСТРУМЕНТ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ТА ЙОГО РОЛЬ У СУЧАСНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

Є. В. Водяхін

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв,
м. Київ, Україна
vodyakhine@gmail.com

E. Vodyakhin

National Academy of Management Personnel of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-3232-8241>

Є. В. Водяхін. Український театр як інструмент культурної дипломатії та його роль у сучасних інтеграційних процесах

У період інтеграційних процесів України до ЄС перед українським театром постали завдання не лише актуалізації старих і віднаходження нових мистецьких образів та символів для формування належного іміджу країни, а й формування відповідної, стосовно викликів часу, бази ефективної реалізації завдань культурної дипломатії України. Мета розвідки — систематизація й узагальнення відомостей щодо ролі театрального мистецтва в культурній дипломатії України. Методологія дослідження передбачає використання застосування таких підходів, як аналітичний, для вивчення наукових джерел за темою статті; міждисциплінарний — для всестороннього розгляду фактологічного матеріалу й у процесі одержання нових відомостей; системний, що передбачає звернення до таких методів, як біографічний, семіотичний, культурологічний, герменевтичний; історичний — для комплексного вирішення поставлених завдань статті. Наукова новизна полягає в тому, що вперше на системній основі аналізується взаємна пов'язаність зовнішньої культурної політики та громадської позиції щодо українського театру в період незалежності України.

Ключові слова: театр, мистецтво, культурна дипломатія, зовнішня культурна політика, інструмент, культурний механізм, інтеграційні процеси.

E. Vodyakhin. Ukrainian theater as an instrument of cultural diplomacy and its role in modern integration processes

The purpose of the article is to determine the significance of theater art in the cultural diplomacy of Ukraine. The object is the cultural diplomacy. The subject is the role of theater in cultural diplomacy.

The relevance of this article lies in the need to understand the historical role of the theater in the

formation of the identity of various nations. It has become quite natural that countries actively use their own dramatic art in presenting themselves to the world community.

The methodology of the theoretical analysis in this article is based on both the whole complex of ideas related to the object of research and a specific scientific toolkit formed by the morphological and methodological discourse. It is noted that the theater operates within cultural diplomacy in four main ways, each of which implies different expectations of interaction with the target audience. At the first and simplest level, a theatrical performance can simply be a pleasant and interesting gift to the audience; at the second level — a way of forming perception and informing; at the third level, the theatrical performance becomes a mechanism for creating interaction between the source and target groups; and at the fourth level — it can be part of the strategy for the development of art and the creative public sphere in a given country.

The results. 1. The concept of people-to-people contact is extremely important in cultural diplomacy because it facilitates access to intercultural dialogue, thus allowing people to learn more about each other, other cultures and different ways of life. The advantage in this case is that existing prejudices are overcome in a casual and informal way. In addition, cultural diplomacy and its various projects contribute to openness and tolerance for the development of civil society. 2. Ukrainian cultural diplomacy has some experience of involving theatrical art in the presentation of Ukrainian culture abroad, but in general it can be characterized as sporadic, non-systematic, and ideological. 3. Ukrainian theater faced the task of not only actualizing old and finding new artistic images and symbols, in order to form the proper image of the country, but also to form a certain basis for the effective implementation of the tasks of cultural diplomacy of Ukraine, which is appropriate in relation to the challenges of the time. 4. Over the past

* This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

decades, the theater festival has become an inseparable component of the artistic life of Ukraine, as well as the cultural diplomacy of our country. Theatrical festivals gained tangible audience sympathy and turned out to be not only an important event in the artistic life of our country, but also realized the understanding of the “brand”, becoming a symbol of quality for connoisseurs.

The scientific novelty of the research lies in the fact that the theater can be a diplomatic mechanism for initiating two-way conversation and exchange. The means of implementing this task can vary from promoting the staging of works by foreign theater groups in one's own country to attracting foreign producers and directors for joint development, to selecting plays with the aim of creating new discussions.

The practical significance of the article lies in the fact that the scientific analysis allowed us to identify the cultural diplomacy as a type of diplomacy that uses the country's cultural heritage as a means to achieve its goals: art, in particular theater, cinema, music, literature, and education.

Keywords: *theater, art, cultural diplomacy, foreign cultural policy, instrument, cultural mechanism, integration processes.*

Постановка проблеми, її актуальність і зв'язок із важливими практичними завданнями, значення вирішення проблеми. Культурна дипломатія є однією з гілок явища, що відоме людству як публічна дипломатія: спроба держави чи іншого міжнародного гравця сформуванню власний образ у результаті взаємодії з іноземною громадськістю. Культурна дипломатія передбачає викладання мов, проведення виставок, переклад творів, спортивну дипломатію і широкий спектр заходів у сфері виконавського мистецтва.

Важливою подією в культурній дипломатії є зростання присутності субдержав. Регіони чи нації в межах більшої держави чи навіть міста наразі використовують культурну дипломатію, щоби прорекламувати себе та самостійно встановити контакт зі світом.

Попри те, що культурна дипломатія легко узгоджується із широкими цілями зовнішньої політики, її краще відмежувати від звичайної дипломатії. Довіра до культурної дипломатії зумовлена саме таким дистанціюванням, і її ефективність тим сильніше знижується, чим ближче вона наближається до офіційного зовнішньополітичного апарату.

Зважаючи на історичну роль театру у формуванні ідентичності різних націй, цілком закономірним стало те, що в представленні себе світовій спільноті країни активно використовують власне драматичне мистецтво.

Театр діє в межах культурної дипломатії чотирма основними способами, кожен із яких передбачає різні очікування взаємодії із цільовою аудиторією. На першому й найпростішому рівні театральна вистава може бути просто приємним цікавим подарунком глядачам; на другому рівні — способом формування сприйняття й інформування; на третьому — театральна вистава стає механізмом для створення взаємодії між вихідною та цільовою групами; і на четвертому — може бути частиною стратегії розвитку мистецтва й творчої публічної сфери у визначеній країні.

Вищевикладене й зумовило актуальність теми цієї публікації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. 3-поміж українських науковців, які фахово досліджували культурну дипломатію нашої країни, слід вказати насамперед Г. Луцишин, А. Гончарук, (2017), І. Мусієнко (2015), О. Розумну (2016), Н. Сербіну, О. Кучмій (2011). Серед фундаментальних праць, у яких аналізувалась роль театального мистецтва в культурному позиціюванні України, необхідно відзначити розвідки: Г. Веселовської «Український театральний авангард» (2010), М. Гринишиної «Синтетичний театр» (2019), О. Клековкіна «THEATRICA: Лексикон» (2012), О. Красильникової «Історія українського театру ХХ сторіччя» (2009) тощо.

Мета статті — означити значення театального мистецтва в культурній дипломатії України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Культурна дипломатія — це різновид дипломатії, що як засоби досягнення цілі залучає культурні надбання країни: мистецтво, зокрема театр, кінематограф, музику, літературу, а також освіту. Культурна дипломатія використовується країнами для інтенсифікації культурного співробітництва, а власне термін інтерпретується позитивно.

Саме поняття «культурна дипломатія» долучив до наукового обігу американський нау-

ковець Ф. Баргхорн, котрий визначив його як маніпуляцію культурними матеріалами й кадрами для пропаганди. Водночас зрозуміло, що наразі вказана дефініція не відповідає тим цілям й завданням, що покладаються на культурну дипломатію. Натомість українські науковці, зокрема І. Мусієнко, визначають культурну дипломатію як різновид дипломатії, що передбачає обмін ідеями, традиціями, цінностями й іншими аспектами культури чи ідентичності (Мусієнко, 2015, с. 118).

Мистецтво ідеально підходить для культурної дипломатії. Будь-яке мистецтво є актуальним для тих, хто з ним стикається, завдяки своїй здатності розширювати інтелектуальні та емоційні горизонти, стимулювати інноваційне мислення, приносити задоволення й підвищувати прагнення приносити задоволення. Крім того, на відміну від деяких інших популярних видів діяльності (спорту, наприклад), — у театрі є переможці, але немає переможених. У контексті прагнення досягти мети, окрім насолоди самою формою мистецтва, дослідники стверджують, що «характер і стійкість такої діяльності є предметом дискусій у кожному конкретному випадку» (Сендецький, 2022, с. 18), однак це означає, що першочергове значення має стратегічна реалізація, а не вроджена цінність мистецтва.

Брендування нації за допомогою мистецтва також може збільшити потенціал для культурної дипломатії частково тому, що воно, мабуть, менше упереджене, ніж інші типи бренду. Відзначивши художню репрезентацію країни, спостерігач починає по-справжньому розуміти її, а прояв інтересу до мистецтва не лише дозволить краще представити громадянам інших країн власну культуру, а й також може привести до кращого розуміння та оцінки інших культур, які є великим надбанням.

Театр поєднав сукупність вагомих соціальних функцій та традицій культури соціуму. Його справедливо можна назвати соціальною пам'яттю, що впродовж тривалого періоду розвитку й трансформацій забезпечила відбір культурного матеріалу.

У контексті дослідження ролі театру в культурній дипломатії слід вказати, що країна-донор бере форму мистецтва, яка визнана найкращою

з того, що може запропонувати країна, і робить її доступною для іноземної публіки. Друга, більш витончена форма театральної дипломатії використовує драму для протидії стереотипам країни-спонсора та розвитку розуміння життя таким, яким воно є насправді. Упевнена в собі держава поділиться навіть творами, які відверто критикують її життя. Зворотний аспект вказаного підходу полягає у використанні драматургії як способу відволіктися від реалій життя чи навіть певною мірою ввести в оману іноземну аудиторію. Зокрема, гастролі українського театру радянської епохи явно мали на меті протистояти негативному тоталітарному іміджу СРСР колоритом й енергією, тоді як фольклорні ансамблі України, які гастролювали, демонстрували традиції української нації в радянську епоху, намагаючись створити імідж толерантності та різноманітності для СРСР.

У найскладнішому форматі театр може бути дипломатичним механізмом для ініціювання двосторонньої розмови та обміну. Засоби реалізації цього завдання можуть варіюватися від сприяння показу робіт зарубіжних театральних колективів у власній країні до залучення іноземних продюсерів і режисерів для спільного розвитку, до вибору п'єс із метою створення нових дискусій і (навіть!) накладання табу.

Сучасна країна, визнаючи, що мистецька сцена є важливою частиною демократичної публічної сфери, має прагнути заохотити та/або зацікавити молоді покоління письменників і виконавців у всьому світі. Кілька великих агенцій для зв'язків із культурою залучають наступне покоління театральних професіоналів у навчальні поїздки, щоб отримати наставництво від свого мистецького закладу.

Як переконана І. Ян, розкриваючи значення театру для культурної репрезентації української нації, на початку ХХ століття, «мету своєї діяльності театральні митці вбачали у виведенні української театральної культури з колоніального стану на європейський шлях розвитку, в утвердженні національного стилю у власній творчості, популяризації української художньої спадщини серед широких верств населення. Завдяки самовідданій творчій праці національних театральних діячів українська театральна

культура в аналізований період репрезентує себе суспільству, створює потужний культурний потенціал, завдяки якому українство вижило як нація» (Ян, 2018, с. 345).

Український досвід культурної дипломатії сягає періоду революційних подій 1917–1921 рр. У період СРСР Україна як складова комуністичної держави мала обмежені можливості використовувати національну культуру в дипломатії. У період до 1991 р. культурна дипломатія була заідеологізована, і це знижувало її потенціал та ефективність (Сербіна & Кучмій, 2011, с. 123).

З-поміж практичних прикладів використання театру в ході культурної дипломатії України у ХХ ст. слід навести гастролі Театру Леся Курбаса в Парижі та Нью-Йорку в 1925 р. (Зінкевич & Ревуцький, 1989). Серед вистав, які здобули визнання в європейській й американській публіці, можна назвати п'єсу Георга Кайзера "Gas". Її дія розгортається на заводі, де очищається газ. При цьому газова установка є єдиним джерелом енергії для промислового світу. Коли викидається газ, то тисячі людей отримують каліцтва. Власник свідомий того, що газ колись знову вибухне, тому прагне перетворити завод на присадибну комуну. Водночас головний інженер схиляє працівників вимагати реконструкції заводу. Звичайно, що ця тематика виявилася близькою для західного глядача.

Центральний образ вистави — «вибух» — створений рухом, покладеним на музику. В означеному образі був соціальний аспект — працівники на конвеєрі перетворилися на машини. Вказаний соціальний аспект західні глядачі розуміли через високостилізовані рухи тіл. У центрі уваги були також зовнішні чинники вибуху — тіла, розкидані простором. Важливий для європейців і американців психологізм у постановці передавався насамперед через зміну ритму рухів.

Реакція західної публіки й преси на постановку "Gas" була надзвичайною. Тогочасні критики писали, що ця вистава може почати нову еру в театрі.

Мали місце гастролі та виступи українських театрів за кордоном й упродовж останніх десятиліть радянської доби в Україні. Відповідних заходів було чимало, зокрема в країнах Східної Європи — Польщі, Болгарії тощо. Можна

згадати гастролі театру ім. І. Франка взимку 1950/1951 р. у Польщі, соціалістичній республіці на той момент. Була поставлена мета продемонструвати полякам високий рівень українського радянського мистецтва. Франківці виступали із такими виставами, як «Макар Діброва», «Калиновий гай», «Мартин Боруля». Глядачі в Кракові, Варшаві, Катовіце, Познані були в щирому захваті. На пресконференціях поляки виявляли інтерес до українського мистецтва і поставили запитання А. Бучмі: що таке «соціалістичний реалізм»? Український артист відповів: «Ото як я граю, то і є соціалістичний реалізм» (Сидоренко, 2006, с. 545).

Як зазначає В. Прокоп'як у статті «Підготовка театральних кадрів у Галичині (1941–1944 рр.)», у контексті зростання професіоналізації українського театру, зокрема в умовах війни, актуальним стає підвищення вимог до підготовки кадрів театального мистецтва. Адже в період Другої світової війни на Західній Україні «брак театральних кадрів безпосередньо впливав на діяльність професійних театрів й аматорських драматичних колективів. Однак творча інтелігенція чітко усвідомлювала необхідність підготовки високоосвічених, інтелектуально розвинутих, духовно багатих та національно свідомих творців театального мистецтва» (Прокоп'як, 2018, с. 173).

Слід вказати, що традиційним місцем для найкращого міжкультурного обміну є мистецькі театральні фестивалі. Фестивалі як таким прищеплені компоненти святковості та врочистості, що робить їх помітними подіями культурного життя країни, де вони відбуваються. Театральні фестивалі дозволяють українським глядачам ознайомитися із сучасними міжнародними напрацюваннями й інноваційними тенденціями в театральному мистецтві інших країн, а українській театральній спільноті — презентувати власний доробок іноземним поціновувачам, і в такий спосіб допомогти громадськості ознайомитися з українським мистецтвом.

Наразі міжнародна театральна взаємодія України відбувається, насамперед, у результаті реалізації проектів двостороннього співробітництва із зарубіжними країнами, насамперед, європейськими й пострадянськими. Водночас

вітчизняний мистецький продукт (тобто театральні вистави) практично не потрапляє за межі України, крім, ймовірно, кількох сусідніх країн Центральної та Східної Європи. З огляду на вказане, певні позитивні зсуви фіксуються саме зі зважанням на активнішу, упродовж останніх років, участь театральних колективів, а також акторів, режисерів, театральних художників, критиків у міжнародних театральних фестивалях.

У період до початку повномасштабного вторгнення Україна традиційно брала участь у Міжнародному неконкурсному фестивалі «Творчість об'єднаних народів» (Лейпциг, Німеччина), у Всесвітньому фестивалі «Зображення підводного світу» (Антіб, Франція). За час членства в Міжнародній асоціації аматорських театрів (АіТА) Україна здобула немало запрошень на театральні фестивалі в Німеччині, Данії, Монако, Угорщині, а також Індії.

Після початку російського вторгнення відбулось немало цікавих подій, що стали прикладами того, як театральне мистецтво сприяє культурній дипломатії України. Український театр за кордоном виявився не лише бажаним гостем, а й повноцінним учасником глобальних театральних процесів. Однією з перших масштабних подій театральної культурної дипломатії у 2022 р. став «Місяць українського театру у Європі», у межах якого протягом червня минулого року вистави «Погані дороги» (реж. Т. Трунова), «Зальот» (реж. Ю. Радіонов, Малий театр) і «Каліки», (реж. С. Жирков, театр «Золоті ворота») побачили поціновувачі театрального мистецтва Каунаса, Клайпеди, Вільнюса, Риги, Штутгарта, Мюнхена і Праги. Проект «Місяць українського театру у Європі» виявився можливим завдяки ініціативі Ukrainian Artistic Task Force, яка була створена українськими митцями Стасом Жирковим, Ксенією Ромашенко, Катериною Савицькою, Дмитром Весельським і за підтримки Міністерства культури та інформаційної політики нашої країни.

Серед талановитих вистав українського театру, випущених у період війни і продемонстрованих за кордоном — «Inwazja» / «Вторгнення», поставлена Головною режисеркою київського Театру на Лівому березі Тамарою Труною в

грудні 2022 р. в Білостоці (Польща). Команда «Лівого берега» поставила проєкт разом із Драматичним театром Александра Венгерка й Муніципальним театром в Алітусі (Литва). Акторський склад також був міжнародним — О. Жураківська, А. Євтушенко, Х. Люба, Б. Хичевська, М. Заборська. У виставі розповідається про українських жінок, котрі тікають до Польщі від жахів війни. Там їх прихистили польки, які прагнуть усіляким чином допомогти героїням адаптуватися в новій країні. У виставі деталізується емоційно-психологічний стан героїнь так глибоко, щоби європейський глядач сприйняв цю трагедію як свою особисту. Важливим фокусом вистави є людяність на фоні зламано життя та зневіри. Разом із потужною командною роботою зазначене сприяє глибокій емпатії глядача.

На цьому тлі дослідники фіксують і проблемні аспекти культурної дипломатії в Україні. На переконання О. Розумної, «досвід присутності української культури за кордоном доби Незалежності навряд чи можна назвати політикою культурної дипломатії або хоча б промоції культури. Однак його не можна не враховувати, розбудовуючи культурну дипломатію як політику держави, більше того — аналіз досвіду міжнародної присутності української культури є досить важливим етапом й умовою успішного старту процесу інституалізації культурної дипломатії» (Розумна, 2016 с. 11).

Для цього, зокрема, у контексті розвитку міжнародної ролі українського театру важливою є фіксація дефініції «культурна дипломатія» у правовому полі, що сприятиме комплексній систематизації вивчення гуманітарного контексту зовнішньої політичної діяльності України, активізації вивчення специфічних ознак культурної дипломатії в юридичній і дипломатичній площинах, а також популяризації базових засад культурної дипломатії.

Висновки. Отже, проаналізувавши тематику значення театру для реалізації завдань культурної дипломатії, ми дійшли таких висновків:

- концепція контакту між людьми є надзвичайно важливою в культурній дипломатії, оскільки вона полегшує доступ до міжкультурного діалогу, таким чином дозволяючи

- людям дізнатися більше один про одного, інші культури та різні способи життя. Перевагою в цьому випадку є те, що наявні упередження долаються в невимушений і неформальний спосіб. Крім того, культурна дипломатія та її різноманітні проекти сприяють відкритості й толерантності для розвитку громадянського суспільства;
- українська культурна дипломатія має певний досвід залучення театральних мистецтва до презентації української культури за кордоном, але загалом його можна характеризувати як спорадичний, несистемний, у минулому — заідеологізований;
 - перед українським театром поставили завдання не лише актуалізувати старі й віднаходити нові мистецькі образи та символи, для створення належного іміджу країни, а й сформулювати відповідну стосовно викликів часу певну базу ефективної реалізації завдань культурної дипломатії України;
 - упродовж минулих десятиліть театральний фестиваль став невіддільним компонентом мистецького життя України, а також культурної дипломатії нашої країни. Театральні фестивалі здобули глядацькі симпатії і виявилися не лише вагомим подієм мистецького життя нашої країни, а й реалізували розуміння «бренду», ставши символом якості для поціновувачів.
- Перспективами подальших досліджень** є, по-перше, розгляд особливостей культурно-дипломатичної ролі українського театру у воєнний період (із лютого 2022 р.), а по-друге, компаративний аналіз місця в культурній дипломатії театру в Україні й інших державах Східної Європи (Польщі, Чехії, Румунії, країнах Балтії тощо), по-третє, сприяння наступним розвідкам особливостей реалізації українською державою зусиль із культурної дипломатії.

Список посилань

- Веселовська, Г. І. (2010). *Український театральний авангард*. Фенікс.
- Гринишина, М. (2013). *Театральна культура рубежу XIX–XX століть: Реалізм. Дискурс*. Фенікс.
- Гринишина, М. (2019). *Синтетичний театр*. Фенікс.
- Гринишина, М. (Ред.) (2012). *Український театр XX століття: антологія вистав*. Фенікс.
- Гундорова, Т. І. (2011). *Проявлення слова. Дискурс ранняго українського модернізму. Постмодерна інтерпретація*. Літопис.
- Зінкевич, О. (Упоряд., техн. ред.), & Ревуцький, В. (Ред.), (1989). *Лесь Курбас у театральній діяльності, в оцінках сучасників: документи*. Українське видавництво «Смолоסקип» ім. В. Симоненка.
- Клековкін, О. (2012). *THEATRICA: Лексикон*. Фенікс.
- Корнієнко, Н. М. (2007). *Лесь Курбас: репетиція майбутнього*. Либідь.
- Красильникова, О. В. (2009). *Історія українського театру XX сторіччя*. Либідь.
- Луцишин, Г. & Гончарук, А. (2017). Особливості розвитку культурної дипломатії в сучасних умовах. *Humanitarian vision*, 3, 1, 25–30.
- Мусієнко, І. В. (2015). Культурна дипломатія України в контексті проблем євроінтеграції та міжнародних економічних стосунків. *Розвиток суспільних наук: європейські практики та національні перспективи: матеріали міжнародної наукової конференції*, 118–121.
- Прокоп'як, В. Б. (2018). Підготовка театральних кадрів у Галичині (1941–1944 рр.). *Культура України*, 59, 163–176.
- Розумна, О. (2016). Культурна дипломатія України: стан, проблеми, перспективи (аналітична доповідь). В О. П. Розумна (Упорядн.), О. П. Розумна, Т. В. Черненко (Ред.), *Політика культурної дипломатії: стратегічні пріоритети для України: збірник науково-експертних матеріалів*. (с. 3–39). Національний інститут стратегічних досліджень.
- Сендецький, А. (2022). Роль незалежного театру у культурній дипломатії. *Гуманітарний корпус: збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії*, 46, 17–19. НВП Інтерсервіс.
- Сербіна, Н. Ф., & Кучмій, О. П. (2011). Культурна дипломатія як інструмент зовнішньої політики сучасної європейської держави. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, 100 (Частина I, сс. 122–131).

- Сидоренко, В. (Голова ред. колегії) (2006). *Нариси з історії театрального мистецтва України ХХ століття*. Інтертехнологія.
- Ян, І. М. (2018). Репертуар Українського музично-драматичного театру як чинник збереження культурних традицій Української нації (остання третина ХІХ — початок ХХ ст.). *Культура України*, 61, 342–351.

References

- Veselovska, G. I. (2010). *Ukrainian theatrical avant-garde*. Feniks. [In Ukrainian].
- Hrynyshyna, M. (2013). *Theatrical culture of the turn of the XIX–XX centuries: Realism. Discourse*. Feniks. [In Ukrainian].
- Hrynyshyna, M. (2019). *Synthetic theater*. Feniks. [In Ukrainian].
- Hrynyshyna, M. (Ed.) (2012). *Ukrainian theater of the XX century: an anthology of performances*. Feniks. [In Ukrainian].
- Hundorova, T. I. (2011). *Manifestation of the word. Discourse of early Ukrainian modernism. Postmodern interpretation*. Litopys. [In Ukrainian].
- Zinkevych, O. (Ed., technical ed.), & Revutskyi, V. (Ed.), (1989). *Les Kurbas in theatrical activity, in the estimates of contemporaries: documents*. Ukrainian publishing house “Smoloskyp” named after V. Symonenko. [In Ukrainian].
- Klekovkin, O. (2012). *THEATER: A lexicon*. Feniks. [In Ukrainian].
- Korniienko, N. M. (2007). *Les Kurbas: rehearsal of the future*. Lybid. [In Ukrainian].
- Krasylnykova, O. V. (2009). *History of Ukrainian theater of the XX century*. Lybid. [In Ukrainian].
- Lutsyshyn, H., & Honcharuk, A. (2017). Features of the development of cultural diplomacy in modern conditions. *Humanitarian vision*, 3, 1, 25–30. [In Ukrainian].
- Musiienko, I. V. (2015). Cultural diplomacy of Ukraine in the context of European integration and international economic relations. *Rozvytok suspilnykh nauk: yevropeyski praktyky ta natsionalni perspektyvy: materials of the international scientific conference*, 118–121. [In Ukrainian].
- Prokopiak, V. B. (2018). Training of theater personnel in Galicia (1941–1944). *Culture of Ukraine*, 59, 163–176. [In Ukrainian].
- Rozumna, O. (2016). Cultural diplomacy of Ukraine: state, problems, prospects (analytical report). In O. P. Rozumna (Ed.), O. P. Rozumna, T. V. Chernenko (Eds.), *Polityka kulturnoi dyplomatii: stratehichni priorytety dlia Ukrainy: a collection of scientific and expert materials*. (pp. 3–39). National Institute for Strategic Studies. [In Ukrainian].
- Sendetskyi, A. (2022). The role of independent theater in cultural diplomacy. *Humanitarnyi korpus: zbirnyk naukovykh statei z aktualnykh problem filosofii, kulturolohii, psykhologhii, pedahohiky ta istorii*, 46, 17–19. NPP Interservice. [In Ukrainian].
- Serbina, N. F., & Kuchmii, O. P. (2011). Cultural diplomacy as an instrument of foreign policy of the modern European state, *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*, 100 (Part I, pp. 122–131). [In Ukrainian].
- Sydorenko, V. (Chairman of the Editorial Board) (2006). *Essays on the history of theatrical art of Ukraine of the XX century*. Intertechnology. [In Ukrainian].
- Yan, I. M. (2018). The repertoire of the Ukrainian Music and Drama Theater as a factor in preserving the cultural traditions of the Ukrainian nation (the last third of the XIX – the beginning of the XX century). *Culture of Ukraine*, 61, 342–351. [In Ukrainian].

Надійшла до редколегії 10.09.2023

Є. В. Водяхін

аспірант, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ, Україна

E. Vodyakhin

Postgraduate Student, National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine